

Становище

за докторската дисертация на Здравка Георгиева на тема „Био земеделието в България 1990-2014: нови социални практики в контекста на национални и европейски политики“

от проф. Антоний Тодоров, д.п.н., Нов български университет, специалност 3.3.
„Политически науки“

Представената работа е в обем от 411 страници, организирана е във въведение, три глави на изложението и заключение, библиографският списък на цитираната литература съдържа 165 заглавия на български, английски, френски и италиански езици, както и нормативни и статистически документи. По своята форма и стил на изложението текстът отговаря на академичните стандарти за докторска дисертация.

Какви са основните постижения на изследването?

Постиженията всъщност започват с едно признание на авторката – интересът ѝ към биологичното земеделие и последващата ѝ чувствителност към темата са резултат от участието ѝ в проекта Bulgaria Organic5 (под ръководството на доц. Петя Славова и д-р Светла Стоева) в края на 2012 г. Обнадеждаващо е, когато един проект за подпомагане и осъществяване на публични политики се превръща в изследователски проект, при това толкова задълбочен и мащабен.

Избраната тема е със сигурност оригинална. Тя е също така и със сигурност интердисциплинарна, доколкото ангажира едновременно няколко автономни изследователски полета: социология (на институциите, на общностите, на политиката), антропология (социална и политическа), политология (анализ и оценка на публичните политики). Намерението е амбициозно, но резултатите изглеждат напълно съответстващи на намерението.

Докторантката дефинира като предмет на своето изследване „институционалната промяна и структурирането на нов сектор в българската икономика“, но по същество анализира „една нова социална реалност в българската икономика в контекста на динамични социални процеси по преход от планова към пазарна икономика и период на присъединяване към Европейския съюз“. Също така, според натрупаната традиция, разграничава и обект на изследването – „биологичния сектор в България, върху чиято поява се представя процесът на институционалната промяна“. Както е известно, преводът на това разграничаване (обект-предмет) в латинските или германските езици е проблематичен (object-subject), защото съответните понятия обозначават друго разграничение – между обект и субект, което е различно.

Освен това се дефинират шест изследователски въпроса, които несъмнено са свързани помежду си, но е винаги по-добре да бъдат сведени един основен. Изглежда, и това бих предложил, основният изследователски въпрос, който би обединил формулираните в дисертацията въпроси, би бил: какви са условията за съществуване на биологично земеделие като институции и мотивация на актьорите. Всъщност, представеното изследване успешно отговаря на такъв въпрос.

Наред с това изследването предлага аргументирано решение на поставените въпроси:

- Анализирани и обяснени е, как са положени основите на сектора и как идеята за биологично земеделие се развива в България.
- Изследвани са институционалните и неформални форми на регулация, като политика и като социална реалност, включително ролята на пазара.
- Проучено е влиянието на Европейските политики в тази област върху пререструктурирането на националното земеделие, включително био-земеделието.
- Идентифицирани и типологизирани са актьори, заинтересовани от био-земеделие, както и мрежите, подпомагащи този сектор (типозете на „прагматиците“, „идеалистите“ и „смесения тип“).
- Най-сетне, проучени са основните мотиви, движещи ключовите участници в утвърждаването на сектора на био-земеделието.

Смятам да добро постижение доказването на хипотезата, че действителната институционализация на практиката в изследваната област е тогава, „когато същностните ѝ характеристики са приети и възприети, както от носителите на практиките (пряката ѝ общност), така и от актьори, засегнати от нея по косвен начин“. Или че „определени идеи имат шанс да се превърнат в разпространени норми и споделени от различни групи вярвания тогава когато, съдържанието, което носят, бива съвместимо с наложилите се модели на действие, а не „революционизират“ местните практики.“ Така авторката приема, че става дума за процес на, както тя въвежда неологизъм, „хабитулизирана“, възприета като част от обективната реалност. Изобщо ще добавя много добрата работа с понятията, особено като „институция“, „хабитус“, „мрежи за политики“.

След постиженията ще отбележа и отличната емпирична работа, която също така е и добре и пълноценно описана. Освен очакваното и стандартно „кабинетно проучване“ (desk research) на литература, документи и архиви, са проведени и анализирани 22 полуструктурирани интервюта с експерти и 30 интервюта с оператори на биологично земеделие. Това позволява както аргументирането на теоретичните заключения, така и формулиране на нови и оригинални наблюдения върху българското общество – една достигната цел, която надхвърля конкретната задача на изследването.

Ще отбележа също, че прилагането на подхода на Гидънс за изследване на микро и макро равнищата на взаимодействие между институционализацията на структурите и поява на

отделните актьори е плодотворен и добро теоретично решение. Това позволява на авторката да аргументира разбирането, че „индивидуалното действие се влияе от структурата, която от своя страна се оформя и поддържа чрез индивидуалните действия“. Подобно, смятам, е и прилагането на понятието и свързаната теория за „мрежи за политики“, едно, както го дефинира авторката, „алтернативно на корпоративизма и плурализма течение“, което позволява един по-добър и по-оригинален анализ на основните характеристики на новия модел на управление и оформяне на политики.

Заклучението, което изглежда малко парадоксално, е обосновано и е действителен резултат на изследването: „в българския земеделски контекст биологичното земеделие не представлява същинска институционална промяна“, а това по-скоро „възпроизвежда механизми за една миметична промяна“. Но тук възниква и въпрос: а няма много (дори повечето, ако не почти всички) феномени на българската модерна политика не са резултат от мимезис, което не пречи да се структурират повече или по-малко трайни институции.

Оценка на приносите и заключение.

Авторефератът, който представя адекватно и пълноценно иначе значителния по обем текст на дисертацията, предлага 6 приноса, формулирани не особено експлицитно. Първият е несъмнен – дисертацията „изследва оформянето на нова социална реалност в българския обществен живот – био земеделието“ и може да се квалифицира като първо мащабно изследване по въпроса (надхвърлящо многократно четирите академични статии, налични в българската академична науки по въпроса).

Вторият принос е дефиниран като нов изследователски подход (интердисциплинарен), но всъщност става въпрос за изграждане на сложен теоретичен модел, който по необходимост е некохерентен и динамичен. Това също е приемлив принос.

Изводът за „европеизацията“ в областта на био земеделието като „миметична промяна и ограничено адаптиране“ е аргументиран, но като принос има приложение единствено в рамките на обекта на изследване. Защото в много изследвания за „европеизацията“ са доказани подобни резултати, в други области и дори в най-широк план.

Четвъртият принос е приемлив, защото изследването „емпирично верифицира понятието „мрежи за политики“ в изследването на отношенията между актьорите и държавата, което позволява и да се аргументира разбирането, че не е възможно държавата да остане извън появата на нов сектор в икономическия отрасъл на земеделието.

Петият принос е най-съществен – за първи път в България са изследвани детайлно мотивационните стратегии и основните дейности на операторите за биологично земеделие и е направена оригинална типология на актьорите.

Към защитата на дисертацията е приложена информация за реализирани три научни публикации на английски език (в съавторство) и две на български език (едната под печат), които са напълно достатъчни за подкрепа на процедурата.

В заключение, като имам предвид мащаба и качеството на осъщественото изследване, стриктното спазване на академичните стандарти в работата, действителните научни приноси в дисертацията, приемам представеният труд като основание за присъждането на образователната и научна степен „доктор“ на Здравка Георгиева по специалността 3.1. „Социология, антропология и науки за културата“.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Ант. Тодоров'.

проф. Антоний Тодоров, д.п.н.